

СПЕКТРИ ВІДБИВАННЯ ТА ЛЮМІНЕСЦЕНТНО-КІНЕТИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ДЕЯКИХ ПЕРОВСКІТОПОДІБНИХ КРИСТАЛІВ

С. В. Мяткота

Львівський державний університет імені Івана Франка,
бул. Кирила і Мефодія, 8, Львів, 290005, Україна
(Отримано 22 грудня 1997 р.; в остаточному вигляді — 5 березня 1998 р.)

Досліджено структуру спектрів відбивання кристалів CsPbCl_3 , RbPbCl_3 , KPb_2Cl_5 в області фундаментального поглинання (діапазон енергій $2 \div 12 \text{ eV}$, $T=300 \text{ K}$); структуру екситонних спектрів відбивання кристалів для CsPbCl_3 , RbPbCl_3 , RbPb_2Cl_5 , KPb_2Cl_5 та їхні люмінесцентно-кінетичні параметри в інтервалі температур $T=4.2 \div 300 \text{ K}$. Інтерпретація спектрів фундаментального відбивання вказаних кристалів подана на основі їхньої якісної подібності з такими ж, характерними для кристала CsPbCl_3 . Структура екситонного піка відбивання в кристалах RbPb_2Cl_5 , KPb_2Cl_5 підтверджує наявність чотирьох нееквівалентних положень іонів Pb^{2+} в елементарній комірці. Випромінювальна релаксація в кристалах RbPbCl_3 , RbPb_2Cl_5 , KPb_2Cl_5 здійснюється шляхом висвічування автолокацізованих екситонів й екситонів, автолокацізованих поблизу дефекту.

Ключові слова: Спектри фундаментального відбивання, екситонні спектри відбивання, спектри люмінесценції, спектри збудження люмінесценції, люмінесцентно-кінетичні параметри.

PACS number(s): 78.55.Hx, 78.40.Na, 71.35.Cc

I. ВСТУП

Свинцевомісні кристали галоїдних перовскітів CsPbCl_3 , RbPbCl_3 , RbPb_2Cl_5 , KPb_2Cl_5 характеризуються відносно великими густинами ($4.0 \div 6.7 \text{ g/cm}^3$), що сприяє ефективному поглинанню високоенергетичного, зокрема рентгенівського, випромінювання. Це приводить до генерації великого числа високоенергетичних збуджень “електрон+дріка”, які своєю чергою можуть розпадатись випромінювально або безвипромінювально. Для цілеспрямованого практичного використання цих сполук у ролі сцинтиляційних матеріалів необхідні систематичні дослідження їхньої електронно-енергетичної структури і механізму релаксації власних електронних збуджень, що виникають унаслідок поглинання високоенергетичного випромінювання. Первинні відомості про електронну структуру можуть бути отримані з даних про спектр відбивання (СВ), вимірюваний у широкій спектральній області. Тому для вивчення електронної структури та механізму релаксації власних електронних збуджень, що виникають у вказаних кристалах, досліджено їхній СВ в енергетичному діапазоні $E=2 \div 12 \text{ eV}$ при температурі $T=300 \text{ K}$, екситонні спектри відбивання (ЕСВ) і люмінесцентно-кінетичні параметри в температурному інтервалі $T=4.2 \div 77 \text{ K}$.

У науковому плані цікаво вивчити, як буде змінюватися величина екситон-фононної взаємодії у випадку заповненнякоїні елементарної комірки кристала іонами Pb^{2+} порівняно з характерною для випромінюючих центрів Pb^{2+} в кристалах KCl-Pb , RbCl-Pb . Тим більше, що спектроскопія домішкових центрів Pb^{2+} в кристалах KCl-Pb , RbCl-Pb вивчена достатньо повно, тоді як досліджені перовскітоподіб-

них кристалів з конституційним іоном Pb^{2+} проведено мало.

II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ЧАСТИНА

Кристали CsPbCl_3 , RbPbCl_3 , RbPb_2Cl_5 , KPb_2Cl_5 вирощені методом Стокбаргера із сировини, багатократно (~ 30) очищеної методом зонної плавки. Вимірювання проводили на спектрофотометричних установках, змонтованих на базі приладів ВМР-2, ДМР-4, МДР-2, ЗМР-3. Спектрально-кінетичні параметри власного випромінювання (спектри люмінесценції (СЛ) і час життя збуджених станів τ) вимірювали при імпульсному рентгенівському збудженні ($U_a=35 \text{ kV}$, $\Delta t=1.5 \text{ ns}$) або при збудженні оптичними імпульсами, отриманими при електричному розряді в атмосфері Xe ($\Delta t=10 \text{ ns}$). Реєстрацію СЛ здійснювали в режимі підрахунку поодиноких фотонів на автоматизованій установці для спектрально-кінетичних вимірювань на базі монохроматора МДР-2. Часові константи збуджених станів визначали з урахуванням тривалості збуджуючого імпульсу. Установка давала змогу визначати часи $\tau \geq 0.5 \text{ ns}$.

III. РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТУ І ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

A. Фундаментальні спектри відбивання

СВ кристалів CsPbCl_3 [1], RbPbCl_3 , KPb_2Cl_5 , PbCl_2 [2] зображені на рис. 1. Виходячи зі структурної подібності СВ перших трьох сполук, можна

припустити, що ці СВ формуються спільним кристалоструктурним елементом. Дійсно, попередньо було встановлено, що оптичні властивості кристала CsPbCl_3 визначаються переходами в октаедричному квазікомплексі $[\text{PbCl}_6]^{4-}$, а вплив електронних станів катіона Cs^+ — незначний [3]. Елементарна кристалічна комірка формується правильними або спонтанними кубічними структурами. У центрі куба розташований іон Pb^{2+} , аніони Cl^- — у центрах його граней, а катіони Cs^+ — у вершинах куба. Просторова кристалічна структура утворюється октаедричними комплексами $[\text{PbCl}_6]^{4-}$, які з'єднуються вершинами [4].

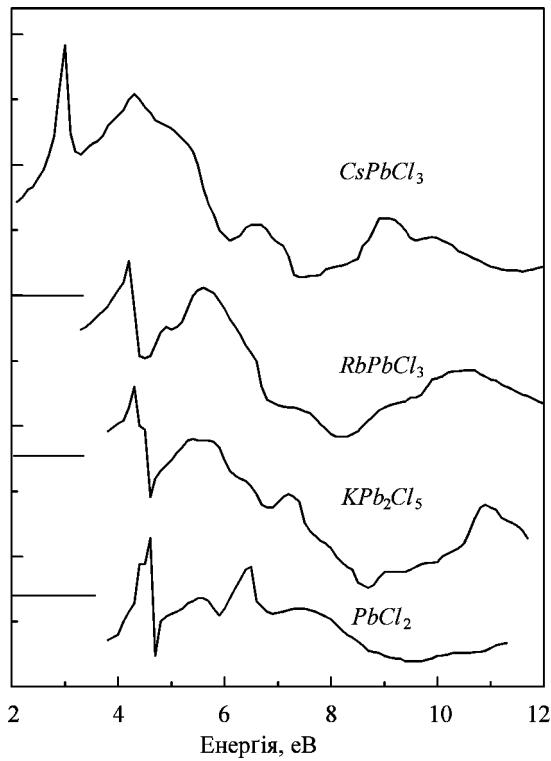

Рис. 1. Спектри відбивання кристалів CsPbCl_3 [1], RbPbCl_3 , KPb_2Cl_5 (при $T=300$ К) і PbCl_2 (при $T=45$ К) [2] в області фундаментального поглинання.

Кристалографічні дослідження показали, що октаедр $[\text{PbCl}_6]^{4-}$ є основним структурним елементом і у випадку кристалів APb_2Cl_5 ($A = \text{K}, \text{Rb}$) [5, 6]. У кристалічному ряді сполук $\text{CsPbCl}_3 \rightarrow \text{RbPbCl}_3 \rightarrow \text{RbPb}_2\text{Cl}_5 \rightarrow \text{KPb}_2\text{Cl}_5$ заміна іона A^+ ($\text{Cs}^+ \rightarrow \text{Rb}^+ \rightarrow \text{K}^+$) приводить до того, що правильна перовскітова структура, характерна для кубічної фази кристала CsPbCl_3 , спотворюється за рахунок поворотів октаедрів $[\text{PbCl}_6]^{4-}$. Це спричиняє спотворення кубічної фази перовскітової структури і пониження симетрії елементарної комірки від кубічної (O_h) до орторомбічної (D_{2h}), наслідком чого є з'єднання октаедрів $[\text{PbCl}_6]^{4-}$ у кристалах APb_2Cl_5 ($A = \text{K}, \text{Rb}$) таким чином, що координатне число для чотирьох

можливих позицій Pb^{2+} , які входять в елементарну комірку, дорівнює 7 або 8 [7]. Для оцінки спотворення кубічної структури використовували параметр γ — коефіцієнт заповнення елементарної комірки, рівний відношенню об'єму іонів, що входять в елементарну комірку кристала, до об'єму елементарної комірки. Величина γ досліджуваного ряду кристалів складає: 0.58 (CsPbCl_3) $\rightarrow$ 0.68 (RbPb_2Cl_5 , KPb_2Cl_5) $\rightarrow$ 0.75 (PbCl_2).

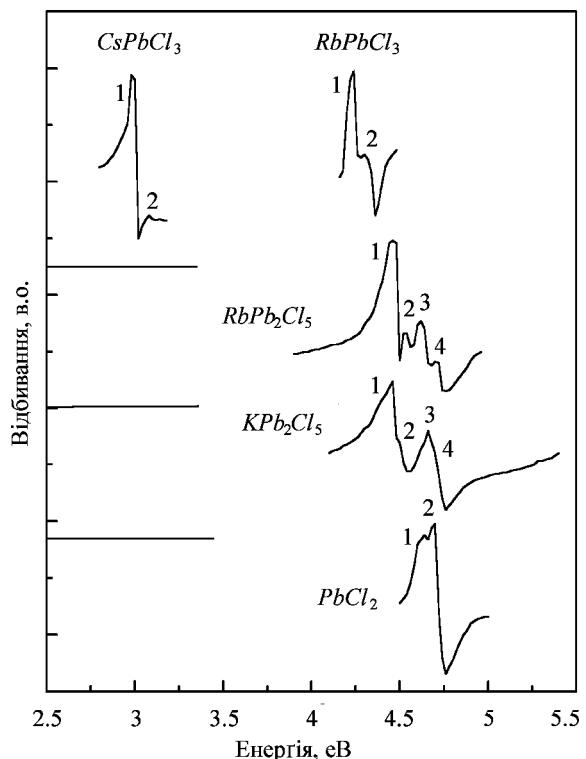

Рис. 2. Екситонні спектри відбивання кристалів CsPbCl_3 , RbPbCl_3 , RbPb_2Cl_5 , KPb_2Cl_5 , PbCl_2 , виміряні при $T=4.2$ К. Піки E_1^R , E_2^R , E_3^R , E_4^R позначені на рисунку відповідно цифрами 1, 2, 3, 4.

Для ідентифікації СВ кристалів RbPbCl_3 , KPb_2Cl_5 , вимірюваних уперше, використовували розрахунки енергетичної структури ізоструктурного кристала CsPbCl_3 [1, 3, 4, 8, 9], які показали, що електронні стани вершини валентної зони (ВЗ) і дна зони провідності (ЗП) формуються змішаними електронними станами ($6s^2 \text{ Pb}^{2+} + 3p \text{ Cl}^-$) і станами бр Pb^{2+} , відповідно. Заповнені електронні стани катіона Cs^+ розміщені суттєво нижче від вершини ВЗ, а незаповнені — вище від дна зони провідності [3, 4, 9]. Таке розміщення електронних станів іонів Cs^+ , Pb^{2+} , Cl^- у кристалі CsPbCl_3 підтверджують дані ультрафіолетової фотоелектронної спектроскопії [8]. Екстремуми енергетичних зон знаходяться на краю зони Бриллюена (ЗБ) в R і X точках, причому ширина енергетичної щілини в R точці ЗБ менша, ніж у точці X [9].

З урахуванням сказаного припускаємо, що найбільш довгохвильові максимуми в СВ кристала RbPbCl_3 (4.18 і 5.75 eV), KPb_2Cl_5 (4.37 і 5.55 eV) можна інтерпретувати як переходи в R та X точках ЗБ. Припускаючи, що ширина ВЗ кристалів RbPbCl_3 , KPb_2Cl_5 така сама, як і в CsPbCl_3 ($\Delta E \cong 6$ eV [9]), можна сподіватись, що структура СВ досліджуваних

кристалів в області енергій $E \leq 8$ eV зумовлена переходами з ВЗ на дно ЗП, утворене бр-електронними рівнями Pb^{2+} в різних точках ЗБ. Більш високоенергетична структура в СВ цих сполук, імовірно, є результатом електронних переходів з рівням ВЗ в ЗП на $6s$ -електронні рівні катіона Cs^+ , як це є в кристалі CsPbCl_3 [9].

Кристал	E_3^R , eB		E_4^R , eB		E_g , eB		F , мeВ	
	4.2 K	77 K	4.2 K	77 K	4.2 K	77 K	4.2 K	77 K
CsPbCl_3^*	2.981	3.014	3.034	3.068	3.052	3.080	71	66
RbPbCl_3		4.230		4.310		4.340		107
RbPb_2Cl_5	4.619	4.611	4.716	4.698	4.796	4.790	342	337
KPb_2Cl_5	4.637	4.628	4.817	4.808	4.865	4.860	404	400

Таблиця 1. Спектральне положення піків E_3^R , E_4^R в екситонних спектрах відбивання, ширина забороненої зони E_g та енергія зв'язку екситона F кристалів при температурі $T = 4.2$ і 77 K.

* — Для кристала CsPbCl_3 $E_3^R = E_1^R$, $E_4^R = E_2^R$.

На основі структурної подібності СВ кристалів CsPbCl_3 , RbPbCl_3 , KPb_2Cl_5 зі СВ кристала PbCl_2 в енергетичному діапазоні ($2 \leq E \leq 8$ eV) можна припустити, що структура вершини ВЗ і дна ЗП формується однаковим чином, не зважаючи на різне число лігандів-аніонів Cl^- , які оточують конституційний катіон Pb^{2+} . При цьому чітко простежуємо тенденцію довгохвильового зсуву положення екситонного переходу ${}^1S_0 \rightarrow {}^3P_1$ у катіоні Pb^{2+} при заміні катіона A : K^+ , Rb^+ , Cs^+ у кристалах APb_mCl_n .

B. Екситонні спектри відбивання

Екситонні спектри відбивання в області краю фундаментального поглинання кристалів CsPbCl_3 , RbPbCl_3 , RbPb_2Cl_5 , KPb_2Cl_5 , PbCl_2 ($T=4.2$ K) зображені на рис. 2. Структура всіх ECB представлена серією інтенсивних піків, порівнюючи які, можна зauważити, що спектральне положення дублета для кристала PbCl_2 збігається із спектральним положенням піків E_3^R і E_4^R кристалів RbPb_2Cl_5 та KPb_2Cl_5 (див. рис. 2). Друга пара піків E_1^R і E_2^R зміщена в довгохвильову область. Величина розщеплення піків E_1^R і E_2^R , E_3^R і E_4^R : $\Delta E^R \leq 100$ мeВ, як і у випадку кристала PbCl_2 ($\Delta E^R \cong 40$ мeВ) [10].

У [7] вказано, що в елементарній комірці кристала RbPb_2Cl_5 існує декілька нееквівалентних положень катіона Pb^{2+} , координатній оточення яких дорівнює 7 або 8 іонам Cl^- . Тобто, з одного боку, координатній оточення іонів Pb^{2+} є подібним до октаедричного, а з другого — близьке до 9, як це має місце в PbCl_2 [4]. Найімовірніше, що екситонні піки E_1^R , E_2^R і E_3^R , E_4^R є результатом кристалічного розщеплення вироджених екситонних станів ${}^3P_1$ іонів Pb^{2+} з нееквівалентним координатним оточенням. Доцільно вказати, що в роботі [7] розширення екситонного піка

поглинання кристала RbPb_2Cl_5 в порівнянні з таким ж в кристалі PbCl_2 також пов'язується з наявністю чотирьох нееквівалентних положень іона Pb^{2+} в елементарній комірці.

Слід зауважити, що подібну структуру ECB ми спостерігали і для кристалів APb_2Br_5 ($A = \text{K}, \text{Rb}$). Згадана величина розщеплення піків $\Delta E^R = E_2^R - E_1^R = E_4^R - E_3^R \leq 100$ мeВ, що підтверджує саме катіонний, а не аніонний характер екситонів [11, 12].

Вище було показано, що заміна іона A^+ у кристалах APb_mCl_n ($A = \text{Cs}, \text{Rb}, \text{K}; m=1, 2; n = 3, 5$) не викликає суттєвої зміни енергетичної структури кристала. Однак заміна іона Cs^+ іоном Rb^+ приводить до того, що чітко виражена ван'-моттівська природа екситону в кристалі CsPbCl_3 (див. рис. 2) змінюється і стає структурою дублетного типу. Зміна природи екситона супроводжується стрибкоподібним збільшенням коефіцієнта заповнення γ від 0.58 (CsPbCl_3) до 0.65 (RbPbCl_3). Крім того, заміна іона Cs^+ іоном Rb^+ чи K^+ змінює характер залежності спектрального положення піка $E_1^R = f(T)$ і ширини забороненої зони $E_g = f(T)$. У випадку кристала CsPbCl_3 ці залежності мають “аномальний” характер, а для кристалів RbPbCl_3 , RbPb_2Cl_5 , KPb_2Cl_5 — “ нормальні”.

У припущені ж реалізації в кристалах RbPbCl_3 , RbPb_2Cl_5 , KPb_2Cl_5 екситонів Ванье-Мотта, вважаючи піки E_3^R , E_4^R в ECB (див. рис. 2) першими двома членами квазиводневої серії E_n^R , що визначає ширину забороненої зони, і використовуючи залежність $E_n^R = E_g - F/n^2$, знайдено ширину забороненої зони E_g та енергію зв'язку екситону F (таблиця 1).

Оцінка радіуса екситонного стану r_1 за формулою:

$$r_1 = r_B \frac{\varepsilon}{\mu/m_e},$$

де r_B — борівський радіус атома водню, ε — високочастотна діелектрична проникливість, μ — зведенна маса екситона, m_e — маса вільного електрона, з використанням формули для енергії зв'язку екситону

$$F = 13.6 \frac{\mu/m_e}{\varepsilon^2}$$

дає величину $r_1 \leq 10$ Å. Отже, основний стан екситона не виходить за межі елементарної комірки, але екситонні стани $n=2$ вже охоплюють декілька елементарних комірок.

С. Люмінесцентно-кінетичні властивості

Збудження кристалів $RbPbCl_3$, $RbPb_2Cl_5$, KPb_2Cl_5 в області фундаментального та екситонного поглинання приводить до інтенсивної люмінесценції (рис. 3, 4). Структура смуг власного випромінювання може бути пояснена з використанням моделі автолокалізованого екситона (АЛЕ) і екситона, автолокалізованого поблизу дефекту структурної чи домішкової природи (АЛДЕ). Висновки відносно природи екситонів зроблені на основі відповідного спектрального положення спектрів збудження смуг люмінесценції АЛЕ і АЛДЕ відносно екситонного піка відбивання E_1^R .

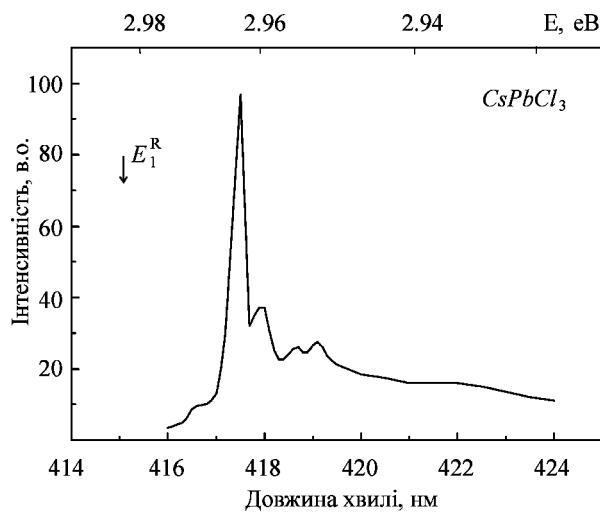

Рис. 3. Спектр люмінесценції кристалів $CsPbCl_3$ при $T=4.2$ та $\lambda_{36}=313$ нм.

Спектр збудження люмінесценції (СЗЛ) АЛЕ розташований в області екситонного поглинання з характерним провалом у районі піків E_1^R ($RbPbCl_3$), E_1^R , E_3^R ($RbPb_2Cl_5$, KPb_2Cl_5). Спектр збудження люмінесценції АЛДЕ складається з двох частин: спектра збудження в області прозорости кристала і спектра збудження в області фундаментального поглинання (див. Рис. 4). Структура спектрів ви-

промінювання АЛЕ якісно подібна до структури, характерної для кристалів $PbCl_2$ [13, 14].

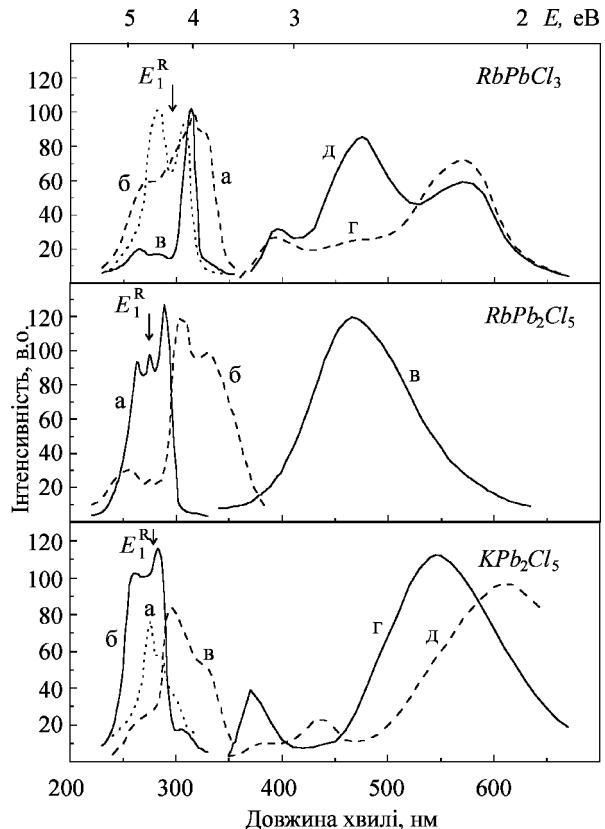

Рис. 4. Спектри збудження кристалів $RbPbCl_3$, $RbPb_2Cl_5$, KPb_2Cl_5 при $T=77$ К. $RbPbCl_3$: $\lambda_{\text{вип}}=575$ нм (а), $\lambda_{\text{вип}}=390$ нм (б), $\lambda_{\text{вип}}=470$ нм (в); $RbPb_2Cl_5$: $\lambda_{\text{вип}}=410$ нм (а), $\lambda_{\text{вип}}=580$ нм (б); KPb_2Cl_5 : $\lambda_{\text{вип}}=370$ нм (а), $\lambda_{\text{вип}}=480$ нм (б), $\lambda_{\text{вип}}=590$ нм (в). Спектри люмінесценції кристалів $RbPbCl_3$, $RbPb_2Cl_5$, KPb_2Cl_5 при $T=4.2$ та 77 К. $RbPbCl_3$: $T=4.2$ К, $\lambda_{36}=292$ нм (г), $T=77$ К, $\lambda_{36}=292$ нм (д); $RbPb_2Cl_5$: $T=77$ К, $\lambda_{36}=265$ нм (в); KPb_2Cl_5 : $T=77$ К, $\lambda_{36}=280$ нм (г), $\lambda_{36}=300$ нм (д).

Люмінесценція кристала $CsPbCl_3$, збуджена в області фундаментального і екситонного поглинання, зумовлена випромінювальним розпадом вільних і локалізованих екситонів [4, 15]. Деякі параметри люмінесценції вивчених кристалів подані в таблиці 2.

При дослідженні кінетики люмінесценції АЛЕ кристалів $RbPbCl_3$, $RbPb_2Cl_5$, KPb_2Cl_5 були зареєстровані швидка τ_f і повільна τ_s компоненти. Температурні залежності $\tau_f = f(T)$ і $\tau_s = f(T)$ вказують на існування дворівневого випромінювального центра [7, 16].

Подібна ситуація в кінетиці післясвічення зафіксована при дослідженні СЛ кристалів $KCl-Pb$ для найбільш короткохвильової смуги з $E_{\max}=3.60$ еВ [17], де швидка і повільна компоненти післясвічення пов'язуються з наявністю двох розташованих близько рівнів ${}^3P_1$ і ${}^3P_0$, між якими встаново-

влюється температурна рівновага. Наявність метастабільного рівня приводить при низьких температурах до затягування післясвічення в смузі люмінес-

ценції з $E_{\max} = 3.60$ еВ. Припускаємо, що розщеплення смуг випромінювання центра типу ($\text{Pb}^{2+} + V_c$) викликане ефектом Яна–Теллера.

Кристал	E_1^R , еВ	E_{BE} , еВ	τ_f , нс	$E_{\max}^{\text{ALE}}$, еВ	S^{ALE} , еВ	τ_f , мкс	$E_{\max}^{\text{ALDE}}$, еВ	S^{ALDE} , еВ
CsPbCl_3	2.981	2.970	<0.5					
RbPbCl_3	4.27			3.15 2.60	1.12 1.67	1 5	2.17	2.10
RbPb_2Cl_5	4.45			3.64* 2.74	0.81 1.71	10* 6	2.42	2.03
KPb_2Cl_5	4.46			3.34 2.38	1.12 2.08	4	2.19	2.27

Таблиця 2. Спектральне положення: першого екситонного піка відбивання — E_1^R , смуги випромінювання вільного екситона — E_{BE} , смуги випромінювання АЛЕ — $E_{\max}^{\text{ALE}}$, смуги випромінювання АЛДЕ — $E_{\max}^{\text{ALDE}}$; величина стоксово-зсуву смуги випромінювання АЛЕ — S^{ALE} і АЛДЕ — S^{ALDE} при температурі 4.2 К, швидка компонента часу післясвічення ВЕ і АЛЕ — τ_f при температурі $T=77$ К.

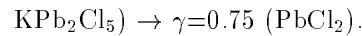
* — $E_{\max}^{\text{ALE}}$ і τ_f для кристала RbPb_2Cl_5 (при $T=4.2$ К) запозичені з [7].

IV. ВИСНОВКИ

Аналізуючи люмінесцентні властивості кристалів CsPbCl_3 , RbPbCl_3 , RbPb_2Cl_5 , KPb_2Cl_5 , можна зробити такі висновки:

1. Заміна лужного катіона Cs^+ в кристалах типу APbCl_3 катіоном Rb^+ змінює їхні люмінесцентні властивості: замість свічення ВЕ, характерного для кристала CsPbCl_3 , у кристалах RbPbCl_3 , RbPb_2Cl_5 , KPb_2Cl_5 виникає свічення АЛЕ і АЛДЕ.

2. У ряду кристалів $\text{CsPbCl}_3 \rightarrow (\text{RbPbCl}_3 \rightarrow \text{RbPb}_2\text{Cl}_5 \rightarrow \text{KPb}_2\text{Cl}_5) \rightarrow \text{PbCl}_2$ величина екситон-фононної взаємодії зростає: збільшується стоксівський зсув смуг випромінювання власних електронних збуджень від 11 меВ в CsPbCl_3 до $\cong 1.0$ еВ в RbPbCl_3 , RbPb_2Cl_5 , KPb_2Cl_5 і 1.13 еВ в PbCl_2 . При цьому коефіцієнт заповнення елементарної комірки зростає: $\gamma=0.58$ (CsPbCl_3) $\rightarrow \gamma=0.68$ (RbPbCl_3 , RbPb_2Cl_5 , KPb_2Cl_5).

3. Подібність характеристик випромінювання кристалів RbPbCl_3 , RbPb_2Cl_5 , KPb_2Cl_5 з люмінесцентними характеристиками кристалів PbCl_2 , $\text{KCl}-\text{Pb}$ дає підставу припустити можливість реалізації янгеллерівського механізму автолокалізації внутрішньокатіонного екситона, локалізованого на іоні Pb^{2+} з утворенням декількох випромінювальних мінімумів на поверхні адібатичного потенціялу.

V. ПОДЯКИ

Автор висловлює подяку докт. фіз.-мат. наук А. С. Волошиновському і доц. М. С. Підзирайліові за сприяння в проведенні експериментів і плідну дискусію.

-
- [1] И. П. Пащук, А. С. Волошиновский, В. Н. Вишневский, Н. С. Пидзырайло, Б. А. Беликович, Н. А. Рудь, Укр. физ. журн. **26**, 827 (1981).
[2] M. Fujita, H. Nakagawa, K. Fukui *et al.*, J. Phys. Soc. Jpn **60**, 4393 (1991).
[3] K. Heidrich, H. Kunzel, J. Treusch, Solid State Commun. **25**, 887 (1978).
[4] Л. Н. Амитин, А. Т. Анистратов, А. И. Кузнецов, Физ. тверд. тела **21**, 3535 (1979).
[5] P. W. Jansen, Rec. Trav. Chim. Pays-Bas. **87**, 1021 (1968).
[6] H. P. Beck, G. Cligue, H. Nau, Z. Anorg. Allg. Chem. **536**, 35 (1986).
[7] M. Nikl, K. Nitsch, K. Polak, Phys. Status Solidi B **166**, 511 (1991).
[8] H. Ito, H. Onuki, R. Onaka, J. Phys. Soc. Jpn **45**, 2043 (1978).
[9] K. Heidrich, W. Schafer, M. Schreiber, J. Sochtig, Phys. Rev. B **24**, 5642 (1981).
[10] Г. Лийдя, В. Плеханов, А. Малышева, Изв. Акад. Наук ЭССР, сер. физ. и мат. **19**, 328 (1970).
[11] С. В. Мяткота, *Спектроскопия и экситон-фононное взаимодействие в перовскитоподобных кристаллах $A_m B_n X_p$ и твердых растворах на их основе. Авто-реф. диссерт. канд. физ.-мат. наук.* (Львов, 1988).
[12] V. B. Mikhailik, S. V. Myagkota, M. S. Pidzirailo,

- A. S. Voloshinovskii, Cryst. Res. Technol. **31**, 757 (1996).
[13] Т. М. Авармаа, Неорг. матер. **20**, 2028 (1984).
[14] M. Nikl, D. J. S. Birch, K. Polak, Phys. Status Solidi B **165**, 611 (1991).
[15] И. П. Пашук, Н. С. Пидзырайло, М. Г. Машко, Физ. тверд. тела **23**, 2162 (1981).
[16] M. Nikl, K. Nitsch, I. Velicka, J. Hebler, K. Polak and T. Fabian, Phys. Status Solidi B **168**, K37 (1991).
[17] М. Ф. Тринклер, Опт. спектроскоп. **16**, 854 (1964).

REFLECTION SPECTRA AND LUMINESCENCE-KINETIC PROPERTIES OF SOME PEROVSKITE-LIKE CRYSTALS

S. V. Myagkota

The Ivan Franko State University of Lviv,
8 Kyrylo i Mefodii Str., Lviv, UA-290005, Ukraine

The reflection spectra of the RbPbCl₃, RbPb₂Cl₅, and KPb₂Cl₅ crystals in the fundamental absorption region ($E=2\text{--}12$ eV) at $T=300$ K and thermal evolution of the luminescence spectra in the temperature range of 4.4–300 K were investigated. The structure of exciton reflection in the RbPb₂Cl₅ and KPb₂Cl₅ crystals corresponds to four nonequivalent positions of the Pb²⁺-ions in a unit cell. Radiative relaxation of intrinsic excitations in the crystal under study are considered to occur through the emission of self-trapped excitons.